

Песня як тэкст для аўдыявання на занятках...

Вольга Барысенка

Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт

e-mail: olga.volha1964@gmail.com

Песня як тэкст для аўдыявання на занятках
па беларускай мове як замежнай

Рэзюмэ

Праца з песнямі на занятках накіраваная на развіццё навыкаў аўдыявання і гаварэння, дае веды пра беларускую культуру і нацыянальныя асаблівасці. Песня з'яўляецца эфектыўным сродкам фарміравання моўнай і маўленчай кампетэнцыі. У артыкуле разглядаецца глотыдактычны патэнцыял беларускай песеннай творчасці (народнай і аўтарскай). Падаюцца перадтэкставыя і паслятэкставыя заданні пры працы з песнямі "Касіў Ясь канюшыну", "Такога няма нідзе" (словы Л. Пугача, музыка Л. Вольскага).

Abstrakt

Song as a Text for Listening Comprehension to Teach Belarusian as a Foreign Language

Work with lyrics in class is aimed at developing listening and speaking skills, sharing knowledge on Belarusian culture and national identity. Songs are effective in teaching language structure, in developing speaking skills and language competence. The article considers the glotto-didactic value of Belarusian songs (both folk and author's songs). The contribution contains pre-text and post-text exercises for songs "Kasiu Yash Kanushynu" and "Takogo niamy nidez" (lyrics by L. Pugach, music by I. Volsky).

Песня – гэта арыгінальны неадаптаваны тэкст, які можа быць прапанаваны навучэнцам на самых ранніх этапах навучання БМЗ. Песня – гэта факт беларускай культуры і ўзор вуснага маўлення. У песні яднаецца тэкст і музыка, што дае магчымасць дабратворна ўздзейнічаць на пачуцці і эмоцыі студэнтаў. Калі іншыя аўдыяматэрыялы студэнты слухаюць максімум тры разы, то песні спяваюць хорам, завучваюць на памяць. У вучэбных мэтах могуць выкарыстоўвацца розныя жанры песень як народных, так і аўтарскіх. Разам з гэтым пры

выбары песень выкладчыку вельмі важна ўлічваць узроставыя, гендарныя, нацыянальныя этнапсіхалагічныя асаблівасці навучэнцаў. Праца з песняй накіраваная на выпрацоўку навыкаў аўдыявання і гаварэння, а таксама на ўзбагачэнне ведаў навучэнцаў пра беларускую культуру, нацыянальны характар. Песні маюць вялікі патэнцыял і для навучання моўнай сістэме, для фарміравання навыкаў маўленчай дзейнасці, развіцця камунікатыўнай кампетэнцыі студэнтаў. Працуючы з песенным тэкстам на занятках, студэнт мае магчымасць пазнаёміцца з рознымі тыпамі (апавяданне, апісанне, разважанне), стылямі маўлення (гутарковы, мастацкі, публіцыстычны). У песні можа быць простая і ўскосная мова.

Выкладчыкі замежных моў даўно выкарыстоўваюць песню на занятках. Маюцца нават вучэбныя песні, адмыслова напісаныя для падручнікаў. Гэта спецыфічныя практыкаванні, у якіх адпрацоўваецца пэўны лексічны ці граматычны матэрыял. Напрыклад, у Бельгіі выдадзены вучэбны комплекс "Eventail" па французскай мове як замежнай з такім аўдыядадаткам. Ёсць дапаможнікі з песеннымі аўдыядадаткамі, у якіх падаюцца спецыяльна падобраныя аўтэнтчныя песні, тэксты якіх могуць быць выкарыстаныя ў вучэбных мэтах.

На жаль, па беларускай мове як замежнай не створана яшчэ такіх вучэбна-метадычных комплексаў, і таму выкладчыку самому прыходзіцца распрацоўваць дыдактычныя заданні да заняткаў, у тым ліку і падбіраць песні да пэўных момантаў працы ці над граматыкай, ці над лексікай. Ужо на пачатковым этапе можна выкарыстоўваць песні для замацавання вымаўлення і інтанацыі. Студэнты засвойваюць пэўныя беларускія моўныя клішэ без граматычнага ці структурнага аналізу фразы. Песня паўстае

Вольга Барысенка

аўтэнтчным маўленчым узорам. Метадысты рускай мовы як замежнай Т. Саўчанка і К. Какорына лічаць, што песня з’яўляецца “вяршыняй, на якой сумуюцца ўсе атрыманыя моўныя веды, навыкі, уменні, і асноўнай адзінкай навучання выступае тэкст (...), а музыка – адзін з найбольш эфектыўных спосабаў уздзеяння на пачуцці і эмоцыі навучэнцаў” [Какорина 2009: 46]. Песня адначасова адкрывае некалькі каналаў успрымання, што павышае эфектыўнасць заняткаў, ствараючы спрыяльны псіхалагічны клімат, зніжаючы псіхалагічную нагрузку. Гэта актывізуе моўную дзейнасць, павышае эмацыйны тонус, падтрымлівае цікавасць да вывучэння мовы.

Мэта артыкула – прадеманстраваць эфектыўнасць навучання БМЗ пры рэгулярным звароце да беларускага песеннага матэрыялу, разгледзець некаторыя прынцыпы працы з песняй на прыкладах папулярных твораў, якія выкарыстоўваліся на занятках у Мінскім дзяржаўным лінгвістычным універсітэце, а таксама ў Міжнароднай летняй школе беларусістыкі (Мінск, РІВШ). На розных этапах вывучэння БМЗ і з навучэнцамі розных узроўняў валодання былі выкарыстаныя песні: “Касіў Ясь канюшыну”, “Такога няма нідзе” (словы Л. Пугача, музыка Л. Вольскага).

Пры ўсёй разнапланавасці гэтых кампазіцый, можна адзначыць агульнае – песні падабаюцца студэнтам: мелодыя выклікае цікавасць да вывучэння тэксту; і словы, і музыка лёгка запамінаюцца; названыя песні дастаткова папулярныя – студэнты могуць пачуць іх і паза заняткамі. Разуменне прычын папулярнасці музычных кампазіцый садзейнічае разуменню замежнікам беларускага менталітэту, нормаў паводзінаў.

Як правіла, праслухоўванню песні папярэднічаюць перадтэкставыя практыкаванні, накіраваныя на развіццё лінгвістычнай зададкі, папаўненне лексікону, тлумачэнне пэўных выказаў. Лінгвістычная праца вядзецца на краянаўчым і культурознаўчым інфармацыйным фоне. На наступным этапе перад непасрэдным праслухоўваннем песні перад студэнтамі ставяцца задачы на агульнае разуменне тэксту. Далейшыя паслятэкставыя заданні залежаць ад узроўню валодання беларускай мовай на-

вучэнцамі. На самым пачатковым этапе гэта можа быць сумеснае чытанне тэксту песні з пастаноўкай гукаў і інтанацыі ды абмеркаванне зместу. На больш прасунутым ужо варта прапанаваць рэцэптыўныя, рэканструктыўныя, рэпрадуктыўныя і творчыя практыкаванні. Рэцэптыўныя заданні – гэта ідэнтыфікацыя пэўных лексічных адзінак ці граматычных формаў падчас аўдыявання. Рэканструктыўныя заданні накіраваныя на ўзнаўленне элементаў тэксту (прапушчаных слоў, літар, граматычных формаў). Узнаўленне можа быць і культуралагічным: запіс уласных імёнаў, географічных назваў. У якасці паслятэкставых рэпрадуктыўных заданняў могуць быць прапанаваныя трансфармацыі на ўзроўні слоў і фраз, канструяванні на ўзроўні словазлучэнняў і фраз. І нарэшце, творчыя заданні, якія фарміруюць камунікатыўныя навыкі студэнтаў.

Народная песня “Касіў Ясь канюшыну” прапануецца студэнтам-пачаткоўцам. Натуральна, варта выкарыстоўваць не толькі аўдыяматэрыял, але і відэаряд, які адразу дапамагае вырашыць лексічныя праблемы.

Перад праслухоўваннем варта ўспомніць поры году і назвы (этымалогію назваў) месяцаў – што можна рабіць у тую ці іншую пару года.

Песня як тэкст для аўдыявання на занятках...

Студэнты першы раз слухаюць песню і адказваць, у якую пару года адбываюцца падзеі, як зваць герояў.

Імёны герояў (Ясь, Яніна, Станіслава) даюць магчымасць даць культуразнаўчы фон да заняткаў: прадэманстраваць беларускія трансфармацыі класічных імёнаў, а таксама ўзгадаць беларускіх дзеячоў культуры і мастацтва.

Студэнтам прапануецца да запаўнення табліца некаторых мужчынскіх і жаночых імёнаў (кананічная, традыцыйная і памяншальная формы).

Кананічнае імя	Традыцыйная беларуская форма	Памяншальная беларуская форма
Аляксандр		
	Антось	
	Мікола	
		Ясь, Янка
	Паўлюк	Паўлючок
	Зміцер	Змітрок
Сяргей		
	Андрусь	
Васіль	Васіль	
Міхаіл		
	Язэп	Юзік
	Алеся	
Анастасія		
Вольга		
		Ганулька, Гануся
	Марыля	Марыся
		Адарка
Соф'я		

Вольга Барысенка

Песня дае магчымасць пагаварыць пра сямейныя адносіны, успомніць беларускія намінацыі гэтых адносінаў. Студэнтам прапануецца сказаць, кім яны з’яўляюцца ў сваёй сям’і. Напрыклад, можна адначасова быць сынам, братам, стрыечным братам, дзядзькам, пляменнікам, унукам.

Сумеснае чытанне тэксту песні дае магчымасць адпрацаваць правілы чыгання, калі вымаўленне часціцы “не” не супадае з напісаннем:

Каб я жоначку меў, // Я б не [н’а] ніў і не [н’а] еў. Параўнаем, Станіславу не [н’э] хачу, // Бо на лаву не [н’э] ўсаджу.

З моўных практыкаванняў можна выканаць рэцэптыўныя і рэканструктыўныя заданні на формы дзеяслова “мець”, на адрозненне семантыкі дзеясловаў “любіць”, “кахаць” і “падабацца”.

У песні дэманструюцца стэрэатыпныя беларускія народныя ўяўленні пра станюўчыя якасці жанчыны. Спачатку ўзгадваем іх, а потым папыраем сінанімічны рад да прыметнікаў “працавітая”, “лянівая”, і, нарэшце, праводзім дыскусію пра станюўчыя і адмоўныя мужчынскія і жаночыя якасці характару з пазіцыі ўжо нацыянальных уяўленняў студэнтаў. Не лішнім

будзе ўспомніць лексіку апісання знешнасці і апісаць знешнасць тыповай беларускі і тыповага беларуса, а потым мужчынскі і жаночы тыпаж радзімы навучэнцаў.

Народную песню “Касіў Ясь канюшыну” для практыкі аўдыявання можна рэкамендаваць на пачатковым этапе вывучэння БМЗ. Твор мае ярка выражаны рытм, але не вельмі хуткі тэмп, нескладаную лексіку. Як паказала практыка, песня лёгка была засвоеная студэнтамі, яны з задавальненнем спявалі яе на занятках і па-за вучэбнай аўдыторыяй.

Музычная кампазіцыя “Такога няма нідзе” (словы Л. Пугача, музыка Л. Вольскага) можа быць выкарыстаная на больш прасунутым узроўні вывучэння БМЗ, на ўзроўні В па міжнароднай класіфікацыі. Найперш твор цікавы сваім культуралагічным фонам: вада – нацыянальнае багацце Беларусі. Працуючы з лінгвістычным матэрыялам, студэнты адначасова атрымліваюць краязнаўчыя веды. Вельмі добра, каб пры праслухоўванні песні была магчымасць бачыць карту Беларусі, знайсці там Нёман, Дняпро, Сож, Ясельду, Буг, Піну, Прыпяць і Свіслач, Нарач і Свіцязь.

Песня як тэкст для аўдыявання на занятках...

На Нёмане плёс, над Нараччу лес,
 Над Свіцяззю шэпт бяроз.
 Чаўны на Дняпры, над Сожам бары,
 Над Ясельдай камары.
 Тут нашае ўсё, вада як жыццё.
 І сонца ў гэтай вадзе,
 Тут можна ўлетку пачуць, як русалкі
 пяюць.

Такога няма нідзе
 Сядзі на беразе, глядзі на ветразі
 І зразумееш тое, што не разумеў.
 Сядзі пад соснамі, начамі познімі
 І слухай ветру ці русалак ціхі спеў.
 Над Бугам пасты, шлагбаўмы, масты,
 Над Прыпяццю дом пусты.
 У Здрусці вугры, на Піне бабры,
 Над Свіслаччу літары.
 А колькі яшчэ плаве і цячэ,
 Струменіць і хвалі нясе.
 Таму на гэтай зямлі заўжды русалкі жылі.
 Такога няма нідзе.

Тэкст песні ў вельмі лаканічнай форме падае краявіды Беларусі. Гэта і бор, і бярозавы гай, і чаўны на паўнаводным Дняпры, і чарнобыльская зона на Прыпяці, і дзяржаўная мяжа ля Брэста.

Студэнты з цікавасцю ўспрымаюць дакладную геаграфічную інфармацыю. “У Беларусі 20,8 тысяч рэк агульнай даўжынёй 90,6 тысяч км. Па тэрыторыі краіны працякаюць 7 буйных рэк даўжынёй больш за 500 км: Заходняя Дзвіна, Нёман, Вілія, Дняпро, Бярэзіна, Сож і Прыпяць. 6 з іх (акрамя Бярэзіны) з’яўляюцца трансгранічнымі. Агульны аб’ём воднага сцёку рэк – 57,9 мільярдаў куб. м у сярэднім на год. У Беларусі знаходзіцца каля 11 тысяч азёр, 75% з іх – малыя (плошча люстэрка да 0,1 кв. км). Самае вялікае возера – Нарач (плошча

– 79,6 кв. км), самае глыбокае возера – Доўгае (53,6 м). Агульны аб’ём вады ў азёрах складае 6 – 7 мільярдаў куб. м. Найбольшы аб’ём вады ў азёрах басейнаў рэк Заходняя Дзвіна (72% усіх запасаў) і Нёман (20%)” [Брылеўскі 2012: 73].

Навучэнцы з задавальненнем выконваюць лексіка-граматычныя практыкаванні, краязнаўчай скіраванасці.

1. *Запішыце гарады, назвы якіх паходзяць ад назваў рэк.*

Віцьба – _____

Менка – _____

Піна – _____

Кобрынка – _____

Палата – _____

2. *Запоўніце крывяванку:*

Па гарызанталі:

1. Адна з рэк, якая злучала два моры на гандлёвым шляху “з варагаў у грэкі”.

4. Адзін з беларускіх гарадоў, які знаходзіўся на шляху “з варагаў у грэкі”.

5. Рака, на якой пабудаваны горад Гродна.

6. Возера, з блакітных хваляў, якога ў даўніну, згодна з паданнем, чуўся людскі плач.

7. Імя славутага паэта, які нарадзіўся на Наваградчыне.

Па вертыкалі:

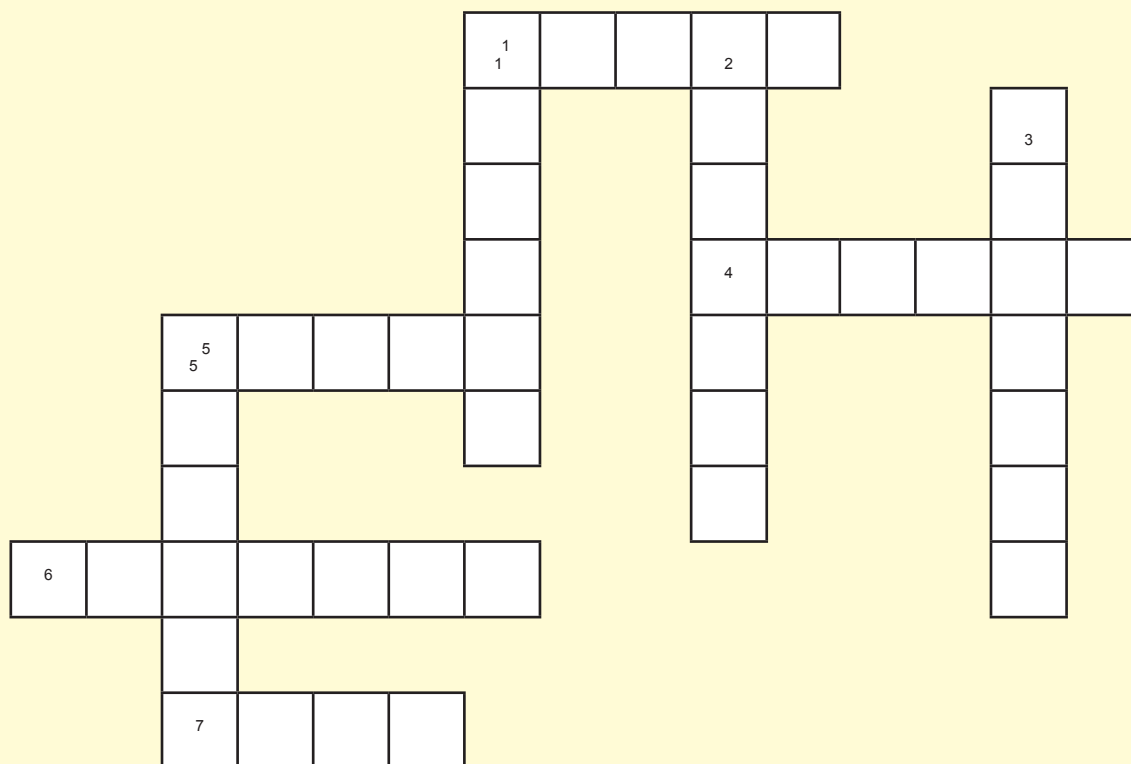
1. Адна з галоўных рэк Беларусі, першая частка назвы якой – Заходняя.

2. Рака, на якой пабудаваны горад Тураў.

3. Адзін з беларускіх гарадоў, які знаходзіўся на шляху “з варагаў у грэкі”.

5. Рака-вуліца ў старажытным Мінску.

Вольга Барысенка

Адказы:

Па гарызанталі:

1. Днепр
4. Полацк
5. Нёман
6. Свіцязь
7. Адам

Па вертыкалі:

1. Дзвіна
2. Прыпяць
3. Віцебск
5. Няміга

У музычнай кампазіцыі ёсць інфармацыя па міфалогіі Беларусі. “Тут можна ўлетку па-чуць, // як русалкі пяюць. // Такого няма нідзе”.

“Беларускія русалкі зусім не хвастатыя. Вяскоўцы ўяўляюць іх прыгожымі маладымі дзяўчатамі, часам апранутымі толькі ў кашулі, а часам і без кашуль... Затое валасы доўгія. Паводле павер’яў, у русалак ператвараюцца маладыя тапельніцы і мёртванароджаныя дзеці. Жывуць беларускія русалкі пад вадой, аднак, у адрозненне ад сваіх сёстраў з іншых краін, хваста не маюць. Выйсці на сушу русалцы можна зусім ненадоўга, пакуль не абсохнуць яе валасы. Гуляць па зямлі дазваляецца толькі адзін тыдзень на год. Гэты тыдзень так і завецца – русальны, а яшчэ “граны”, наступае пасля Сёмухі – хрысціянскага свята Тройцы. Напрыканцы тыдня вяскоўцы ўрачыста праводзяць Русалку (на яе

ролю абіраюць звычайна маладую дзяўчыну), але не заўсёды да вадаёму, а “да бору”, у жыта ці нават на могілкі. Русалку ўсю “аправаюць” у зеляніну (кажуць, раней нічога, акрамя зеляніны, на ёй магло і не быць), вядуць па вёсцы з песнямі. Пяюць “правяду русалачку да бору”, але ідуць на поле. Этнавандроўнік можа ўзяць узел у агульным пляценні вяноў, прайсціся з русалчыным “эскортам”, дапамагчы зрываць з Русалкі зеляніну і нават пагуляць у даганялкі: Русалка бяжыць з жыта за тымі, хто яе праводзіў. Не марудзьце: зеляніна “з русалкі” лічыцца магічнай, ахоўвае ад усяго, дае ўраджай і добрае здароўе, таму парушцеся ўхайніць хоць галінку, хоць лісточак, а можа і вяночак [Ляшкewіч 2015].

Песня цікавая з вучэбна-метадычнага пункту гледжання тым, што дае магчымасць паўта-

Песня як тэкст для аўдыявання на занятках...

рыць граматыку, у прыватнасці творны (*над Нараччу, над Свіцяззю, над Ясельдай, над Бугам, над Прыпяццю, над Свіслаччу*), і месны (*на Нёмане, на Дняпры, на Піне*) склон назоўнікаў.

Натуральна, што вывучыць мову толькі па песнях нельга, але пры гэтым яны робяць заняткі больш эмацыйнымі і цікавымі, а значыць, эфектыўнымі, з'яўляюцца сродкам фарміравання культуралагічнай кампетэнцыі студэнтаў.

Літаратура

Брылеўскі М., 2012, Геаграфія Беларусі: Вучэб. дапам. для 10 кл. устаноў агул. сярэд. адукацыі з беларус. мовай навучання, Мінск.

Какорина Е., 2009, О базовых принципах и методах преподавания РКИ в школе. [у:] Т. Савченко (ред.), Методика и технологии обучения русскому языку как иностранному (РКИ) детей младшего школьного возраста: материалы науч.-практ. конференции, Москва, с. 46 – 55.

Ляшкewич А., 2015, Цікавыя маршруты на этнавыходныя: з далікатнымі русалкамі або мужнымі ўланами [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу : <http://generation.by/news6990.html> – Дата доступу: 10.02.2018.

http://www.svgimnazia1.grodno.by/books/Maya_Radzima_Belarus_4/files/6/kr6.htm